Vastaanottaja: Eduskunnan ympäristövaliokunta; ymv@eduskunta.fi

Viite: O 29/2025 vp

Asia: Luonnonlaidunten hoidon haasteet ja luonnon monimuotoisuus

Luonnonlaidunlihan tuottajat ry (Naturbeteskött producenterna rf) esittää ympäristövaliokunnalle kirjallisena seuraavat huomiot:

LUONNONLAIDUNTEN HOIDON HAASTEET

Luonnonlaidunten hoitamiseen myönnetään Maatalousluonnon monimuotoisuuden ja maiseman hoidon tukea, koska se on vaativaa työtä. Käytännön hoidon haasteet ovat tuottajan arkipäivän pähkinä, mutta rakenteellisten haasteiden ratkaisemiseen tarvitaan poliittista tahtoa.

Tuottajien näkökulmasta luonnonlaidunten hoidossa on kolme isoa haastetta: liha-alan huono kannattavuus, byrokratia ja suurpedot.

KANNATTAVUUS

Kevään mittaan on saatu lukea toistuvasti uutisia kauppojen tyhjistä jauhelihahyllyistä. Liha-alan huono kannattavuus on monimutkaisten tekijöiden summa, mutta yhtenä isona tekijänä on myöhemmin käsiteltävä tukipolitiikka sekä isojen toimijoiden hinnoittelu ja toimintatavat.

Tänä päivänä teurastamot eivät maksa luonnonlaidunlihasta korkeampaa hintaa kuin tavanomaisesta, ja toisaalta kaikilla tiloilla ei ole mahdollisuutta käyttää omaa myyntikanavaa ja panostaa suoramyyntiin. Asiakkaat kuitenkin haluaisivat ostaa lihaa, jonka tuotannossa eläimet ovat saaneet elää lajityypillistä elämää.

Lihantuotannon huono kannattavuus heijastuu siis myös perinnebiotooppien hoitoon. Jos oman maatilan tulevaisuus on valmiiksi vaakalaudalla, ja koko eläintuotantoalan arvostuskin matalalla, emme saa uusia hoitajia luonnonlaitumille – varsinkin jos tukipolitiikalta katoaa luottamus.

BYROKRATIA

Maatalousluonnon monimuotoisuuden ja maiseman hoidon tuki on Euroopan Unionin laajuinen tuki, jonka kansalliset tulkinnat ovat tehneet luonnonlaidunten hoidon haastavaksi, paikoin jopa mahdottomaksi Suomessa. Perusteet tuen myöntämiselle ovat syystäkin tarkat, mutta vuoden 2023 muutokset kansallisessa tulkinnassa ovat johtaneet siihen, että monet pitkään hoidetut alueet putoavat nyt hoidon piiristä. Muutoksen takia aloitetut maastokatselmukset ovat vieneet hallinnon resursseja, pudottaneet hoidettujen luonnonlaidunten pinta-alaa ja tehneet laidunten hoitajien elämästä epävarmaa.

> Esimerkki 1: eräs yhdistyksen jäsen haki Maatalouden monimuotoisuuden ja maisemanhoidon sopimusta keväällä 2023 tukihaun yhteydessä. Maastokatselmus tehtiin syyskuun alussa 2024, eli puolitoista vuotta haun jälkeen. Viimeisimpänä tuottaja on saanut katselmuspöytäkirjan päiväyksellä 28.4.2025, ja perille pöytäkirja tuli postissa 6.5.2025. Lopullista päätöstä tuista odotetaan vielä.

Suomalainen tulkinta luonnonlaidunten piirteistä on kansallinen päätös, eikä tule suoraan EU-asetuksista. Ongelmana on meillä kansallisessa asetuksessa aukikirjoitettu aarin raja. Esimerkiksi Ruotsissa vastaava ala on 5 aaria ja toisaalta 10 % alueesta saa olla ns. "kelvotonta", kunhan se tukee alueen hoitoa kokonaisuutena. Asetuksessa ei perinnebiotoopin määritelmässä puhuta mitään rehuntuottokyvystä, mikä taas on Suomessa nostettu keskeiseksi kriteeriksi laitumia katselmoidessa. Jos jossain yksittäisissä kohteissa onkin ollut haasteita rehun riittävyyden ja laidunpaineen kanssa, ei siitä pitäisi rankaista kaikkia Suomen luonnonlaidunten hoitajia.

> Esimerkki 2: eräs nauvolainen, pitkään saaristossa laitumia hoitanut karjankasvattaja vei kesällä 2024 kahdeksan kertaa Jurmoon sangolliset lantaa harvinaisten lantakuoriaisten elinpaikalle, koska naudat eivät tuona kesänä menneet saareen. Nämä uhanalaiset kuoriaiset elivät kivien keskellä, eli eivät ollenkaan niin kutsutulla rehuntuottoalueella.

Maatalouden tukijärjestelmä katsoo luonnonlaitumia lähinnä ruoantuotannon näkökulmasta, eikä näe kokonaisuutta. Pinta-alaperusteinen tukisopimus on ongelmallinen ja vaikeuttaa mosaiikkimaisten, monimuotoisten laidunalojen hoitamista.

Nyt olisi tärkeää myöntää, että kansallinen ohjeistus ei ole onnistunut. Virheistä voi kuitenkin oppia ja suuntaa vielä muuttaa. Esimerkkiä voi hakea muun muassa Ruotsista, missä luonnonlaidunten tärkeys on ymmärretty meitä aiemmin ja laajemmin. Konkreettisena tekona tärkeintä olisi kriteereiden helpottaminen ja laidunten mosaiikkimaisuuden hyväksyminen.

Toisaalta Helmi-ohjelmassa on tuettu perinnebiotooppien ennallistamista. Myös Metsähallituksen alueille tehdään paljon laidunnusta. On sekä hallinnon että tuottajien rahan tuhlausta, kun tällaisia kohteita ei hyväksytäkään maatalouden tukien piiriin. Hallinnon eri alojen on välttämätöntä kiivetä pois poteroita ja varmistaa, ettei tehty työ mene hukkaan.

PEDOT

Susien, ilvesten ja karhujen entistä laajempi levinneisyys ja samanaikainen vähentynyt pelko ihmistä kohtaan, mutta erityisesti muuttunut suurpetopolitiikka on erittäin suuri uhka luonnonlaidunten hoidolle. Luonnonlaitumet sijaitsevat yleensä kaukana tilakeskuksista ja ovat siksi alttiita petojen hyökkäyksille. Varsinkin lampurit ovat monin paikoin pulassa petojen kanssa.

Luonnonlaidunten hoidon uudelleen aloittaminen on huomattavasti kalliimpaa kuin alueen hoidon jatkuminen. Mutta jos muutoksia ei tehdä, eläimet menevät teuraaksi, yrittäjät lopettavat tilanpidon ja perinnemaisemat jäävät laiduntamatta.

Jos emme halua perinnebiotooppien lajien kuolevan sukupuuttoon, pitäisi tuottajia kannustaa eikä heidän työtään vaikeuttaa – ja nyt, eikä vasta seuraavalla tukikaudella.

RATKAISUT

Monimutkaisuun ongelmiin on monia ratkaisuja. Alla on lueteltu muutama, mutta yhdistykseltämme saa lisäajatuksia esimerkiksi tukipolitiikkaan pyytämällä.

Luonnonlaidunlihan tuottajat on yhteistyökumppanien kanssa tuonut Suomeen Ruotsista luonnonlaidunlihan sertifioinnin. Sertifikaatissa otetaan huomioon luonnonlaidunten hoitamisen lisäksi kokonaisvaltaisesti koko tuotannon vastuullisuus ja korkea laatu koko tuotantoketjun läpi. Esimerkiksi eläinten hyvinvointia ja lajityypillistä toimintaa tukevat kriteerit ovat tiukempia kuin eläinten hyvinvointilain säädöksissä. Tällä hetkellä yksi tila Suomessa on sertifioinut lihansa, ja muutamilla tiloilla on sertifointiprosessi käynnissä.

Sertifiointi on kuitenkin mahdollista vain osalle luonnonlaidunlihan tuottajista. Tarvitsemmekin luonnonlaidunten hoitajille suoraa kansallista tukea, joka ei keskity rehuntuotantoon vaan luonnon monimuotoisuuden lisäämiseen. Hallinnolla on myös paikkansa uusien luontoarvomarkkinoiden järkevässä sääntelyssä.

Sekä hallinto että tuottajat ja muut toimijat tekevät jo nyt paljon tietoisuuden lisäämiseksi, mutta voivat tehdä vielä enemmänkin – niin kuluttajien kuin myös tuottajien keskuudessa – luonnonlaitumen hoidon tärkeydestä ja sen mahdollisuuksista.

Tukemalla luonnonlaidunten hoitoa ja luonnonlaidunlihan tuotantoa emme tue vain luonnon monimuotoisuutta, vaan myös hiilensidontaa, perinnemaisemia, eläinten hyvinvointia, sekä ihmisten hyvinvointia – niin tuottajien, matkailijoiden kuin kuluttajienkin.

Kiitos mahdollisuudesta antaa lausunto tässä tärkeässä asiassa. Kutsumme koko ympäristövaliokunnan tutustumaan luonnonlaitumiin ja laiduntajiin jäsentiloillemme! Lyhyen matkan päästä Helsingistä on useampikin tila, ja jos valiokunta haluaa matkustaa pidemmälle niin yhdistyksen jäseniä löytyy Nauvosta Utsjoelle. Lisäksi 14.6. juhlitaan kansallista luonnonlaidunpäivää, jolloin voi mennä tutustumaan luonnonlaitumiin erilaisissa avoimien ovien tilaisuuksissa.

Luonnonlaidunlihan tuottajat ry:n hallituksen puolesta

Fredrik von Limburg Stirum, pj

Iiris Herlin, hallituksen jäsen

TAUSTAA

LUONNONLAIDUNTEN LYHYT HISTORIA

Perinnebiotooppi on ympäristö, jolle on kehittynyt ominainen ja monimuotoinen lajisto perinteisen karjatalouden laidun- ja niittokäytäntöjen muovaamana. Alueet ovat voineet kehittyä vuosisatojen, jopa vuosituhansien aikana. Sen lisäksi, että karja on laiduntanut alueella kesäisin, on sieltä voitu kerätä karjan talvirehu niittämällä. Käytössä on ollut myös muita hoitomenetelmiä, kuten kulotus ja puuston harventaminen – ei kuitenkaan lannoitus, maan muokkaus tai kylvö. 1800-luvun lopulla alkanut ja 1950-luvulta eteenpäin kiihtynyt maa- ja metsätalouden teollistuminen muutti vaiheittain maaseudun rakennetta niin, että miljoonista hehtaarista luonnonlaidunalaa jäljellä on enää alle 30.000 hoidettua laidunhehtaaria.

NYKYTILA

Tänä päivänä luonnonlaitumiksi kutsutaan viljeltyjen peltojen ulkopuolisia alueita, joita käytetään rehuntuotantoon eläimille, yleisimmin naudoille, lampaille ja hevosille. Alueita on monenlaisia: metsälaitumia, rantaniittyjä, peltojen metsäsaarekkeita. Monimuotoisuuden kannalta tärkeimpiä kohteita näistä ovat perinnebiotoopit. Ne ovat erityisiä siksi, että ne ovat täysin riippuvaisia jatkuvasta hoidosta. Ilman laidunnusta tai niittoa perinnebiotoopit ja muut luonnonlaitumet heinittyvät ja metsittyvät nopeasti.

Perinnebiotooppeja ovat niityt ja kedot, lehdesniityt, hakamaat, metsälaitumet, nummet. Kaikki perinnebiotooppien luontotyypit ovat uhanalaisia, valtaosa äärimmäisen uhanalaisia. Koko maan äärimmäisen uhanalaisista 57 luontotyypistä 40 on perinnebiotooppeja. Kaikista Suomen uhanalaisista lajeista 23 prosenttia eli 400 lajia elää perinneympäristöissä, ja jo hävinneistä lajeista 37 prosenttia oli näiden alueiden lajeja.

Nämä uhanalaiset elinympäristöt ja niiden eliölajit ovat kehittyneet nimenomaan yhteiselossa eläinten kanssa. Ihmiset voivat niittämällä pitää perinneympäristöjä avoimina ja ketojen kasvillisuutta matalina, mutta tämä työ auttaa vain murto-osaa lajeista. Tarvitaan laiduntava eläin, joka syö kasvillisuuden tietylle korkeudelle ja tämän lisäksi rikkoo sorkallaan tai kaviollaan maan pinnan ja jättää jälkeensä lantaa, joka toimii ravinnonlähteenä kasveilla ja monille hyönteisille, kuten lantakuoriaisille. Laidunnus muokkaa alueen luontoa lisäämällä valoisuutta ja lämpöä ja vähentämällä maaperän ravinteisuutta. Tämän myötä syntyy elinympäristö erilaisille eliölajeille ja kasveille, jotka viihtyvät paahteisissa paikoissa.

Koska nykyisessä ruoantuotannossa suurin osa tuotetusta lihasta on peräisin eläimistä, jotka eivät laidunna tai laiduntavat vain peltolaitumilla, on otettu käyttöön termi luonnonlaidunliha. Tällä tarkoitetaan lihaa, joka saadaan osan vuodesta vapaana luonnonlaitumilla laiduntavista eläimistä, kuten naudoista ja lampaista.

LUONNONLAIDUNLIHAN TUOTTAJAT RY

Luonnonlaidunlihan tuottajat ry (Naturbeteskött producenterna rf) on perustettu loppuvuodesta 2020 ajamaan tuottajien ja samalla uhanalaisten perinnebiotooppien asiaa. Yhdistyksen tarkoituksena on koota yhteen luonnonlaidunlihan tuottajat Suomessa ja edistää lajirikkaiden perinnebiotooppien hoitoa sekä vahvistaa ympäristöystävällisen lihan tuotantoa eläinten hyvinvointi huomioiden.

LÄHTEITÄ

Forss, S., Perinnebiotooppien valtakunnallisen inventoinnin päivitys - Yhteenveto Suomen perinnebiotooppien tilasta 2023. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 28 | 2024: http://hdl.handle.net/10138/585594

Herlin, Iiris 2022. Kuluttajatutkimus luonnonlaidunlihan tunnettuudesta ja haluttavuudesta kuluttajien keskuudessa. Hämeen ammattikorkeakoulu.

Suomen CAP-suunnitelma 2023–2027: Suomen-CAP-suunnitelma-09102024.pdf

https://jordbruksverket.se/stod/jordbruk-tradgard-och-rennaring/sam-ansokan-och-allmant-om-jordbrukarstoden/bedomning-av-betesmarker-och-slatterangar

Tytti Kontula ja Anne Raunio (toim.) 2018. Suomen luontotyyppien uhanalaisuus 2018 Luontotyyppien punainen kirja Osa 1 – tulokset ja arvioinnin perusteet. Suomen ympäristökeskus ja Ympäristöministeriö. Helsinki 2018.

Tanhuanpää, J., Wiklund, P. & Benoit, M. (2019). IDEAPAPERI Laidunperustainen karjatalous Suomen menestystekijäksi. Luonnon- ja riistanhoitosäätiö.